

Sovyet Sonrası Güney Kafkasya Ülkelerinin Askeri Güvenlik Politikaları

Atıf Abbasov*

ORCID: 0000-0003-4821-5134

Öz

Sovyetler çöktükten sonra Güney Kafkasya cumhuriyetleri tekrar bağımsızlıklarına kavuşmuş, bölgede etnik savaşlar patlak vermiştir. Bu makale dünyanın en kırılgan ve jeostratejik önemi olan Güney Kafkasya bölgesinde yerleşen Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın tehdit algılamaları, etnik temelli çatışma ve savaşların yaşanması, bu ülkelerin kendilerini güvensizlikte hissetmeleri sonucu oluşturdukları asker güvenlik politikalarından bahsetmektedir. Sovyet döneminden sonra Güney Kafkasya ülkelerinin askeri güvenlik politikalarının nasıl geliştiği sorusu çerçevesinde çalışma yapılmış ve bu alanda yetersiz olan bilgi eksikliği doldurulmaya çalışılmıştır. Çalışmada Güney Kafkasya bölgesinde devam eden etnik sorunların ülkeler arasında çatışmaya ve savaşa dönüşme riskini taşıdığını, bölgede silahlanma yarışına girildiği ve Rusya'yı dengelemek için Batı askeri güvenlik alanında işbirliği yapıldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Askeri Güvenlik, Ulusal Güvenlik, Askeri Doktrin

Gönderme Tarihi: 15/05/2020

Kabul Tarihi: 26/06/2020

*Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü, E-Mail: atif.abbasovv90@mail.ru

Military Security Policies of Post-Soviet South Caucasus Countries

Atıf Abbasov

ORCID: 0000-0003-4821-5134

Abstarct

After the dismantlement of the South Caucasus were repeatedly overthrown, and ethnic conflicts in the country were eroded. In this article, the most influential and the significance of geostrategic i in the South Caucasus region, Azerbaijan, Georgia and Armenia, will continue to support the movement of ethnic minorities. After the Soviet Union, military policies of the South Caucasus countries were carried out in the framework of the Soviet Union, and in this field, there was a lack of knowledge. In this study the struggle of the ethnic groups in the South Caucasus for the rest of the country continues, and with the help of the Russian Revolutionary Guards, the struggle for independence will continue.

Keywords: Azerbaijan, Georgia, Armenia, Military Security, National Security, Military Doctrin

Received Date: 15/05/2020

Accepted Date: 26/06/2020

Политика военной безопасности постсоветских стран Южного Кавказа

Резюме

После распада Советского Союза , страны Южного Кавказа вновь обрели независимость, а в регионах вспыхнули этнические войны. Эта статья посвящена политике военной безопасности стран, обосновавшихся в Южном Кавказе, Азербайджана, Грузии и Армении, который является наиболее хрупким и геостратегическим в мире по причине этнических конфликтов и войн, а также ощущения отсутствия безопасности в этих странах. После советской эпохи работа велась в рамках вопроса о том, как развивалась политика военной безопасности стран Южного Кавказа, и о нехватке информации в этой области. В исследовании делается вывод о том, что сохраняющиеся этнические проблемы в регионе Южного Кавказа несут в себе риск столкновения и превращения в войну между странами, вооруженную гонку в регионе и сотрудничество в области военной безопасности Запада, чтобы сбалансировать Россию.

Ключевые слова: Азербайджан , Грузия, Армения, Военная безопасность, Межэтническая безопасность , Военная доктрина.

Получено: 15/05/2020

Принято: 26/06/2020

Giriş

Güney Kafkasya coğrafi olarak Avrupa ve Asiya kıtalarının kesiştiği, Hazar, Karadeniz ve Azak denizleri arasında yer alan bir bölgedir. Büyük Kafkas dağları Kafkasya'yı, Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya'ya diye ikiye ayırmaktadır. Söz konusu bölge etnik yapı olarak dünyanın çok karışık bir bölgesidir. Bu çalışmada Güney Kafkasya bölgesi ele alınmıştır. Güney Kafkasya, tarih boyunca kavimlerin geçiş güzergahı olmuştur. Dünya ticaretinde çok önemli bir yere sahip olan tarihi ipek yoluda bu bölgeden geçmektedir. Doğu'yla Batı'yı, Kuzey'le Güney'i birleştiren bir bölgedir. Bölgenin bu gibi avantajları her zaman büyük devletlerin geostratejik ve geopolitik olarak dikkatini çekmiş ve bu yüzden de hareketli bir alana dönüşmüştür. Tarih de Güney Kafkasya sık sık savaflara sahne olmuş ve el değiştirmiştir. Hazar havzası, enerji kaynaklarının bu bölgeden taşınması bölgenin önemini daha da artırmıştır. Bu avantajlardan dolayı ABD ve Rusya gibi büyük güçler bölgeye sahip olmak için birbiriyle günümüzde dahi mücadele etmektedirler. Bölge devletleri olan Türkiye ve İran da bölgede etkin olmaya çalışmakta, Avrupa Birliği ve Çin gibi güçler de son yıllarda gittikçe bölgeyle daha çok ilgilenmeye başlamışlardır. 70 yıllık Sovyet işgalinden sonra Güney Kafkasya'da Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan devletleri tekrar bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu ülkeler kendi içinde farklı etnikleri barındıran bir yapıya sahiptir. Sovyetler çökerken ayrılıkçı etnik hareketler kendini yavaş yavaş göstermeye başlamış, bağımsızlıktan hemen sonra etnik çatışmaya dönüşerek Gürcistan'da iç savaşa dönüşmüştür. Ermenistan'ın Azerbaycan toprakları olan Karabağ'a saldırması iki ülke arasında savaşa dönüşmüştür. Bölgenin istikrarsız yapısı ülkelerin iç ve dış güvenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Karabağ, Abhazya, Güney Osetya sorunları ülkeleri silahlanma yarışmasına itmiştir. İlgili bölge ülkeleri güvenliklerini sağlamak için askeri yapılanmaya gitmişler ve askeri güvenlik politikalarını oluşturmaya başlamışlardır. Bu çalışmamız Güney Kafkasya'da yerleşen bağımsız üç ülke olan Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın askeri güvenlik politikalarıyla ilgilidir. Daha önce bu konuda yeterli çalışmalar bulunmadığı için, çalışmanın literatüre katkı sunacağı amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma Sovyetler Sonrası Güney Kafkasya ülkelerinin Askeri Güvenlik Politikalarını kapsamaktadır.

Konu Askeri Güvenlik teorisi çerçevesinde ve içerik analiz yapılarak anlatılmıştır. Kullanılan kaynaklar genel olarak ülkelerin resmi sitelerinden, raporlarından ve bu alanlar da yazılmış makalelerden oluşmaktadır.

1-Askeri Güvenliğin Tanımı ve Güney Kafkasya'nın Jeopolitiği

Stephen Walt, güvenlik çalışmalarının savaş olgusuyla ilgili olduğunu çalışmalarında belirtmektedir. Bunu tehdit ve askeri güç ile ilişkilendirerek, siyasi güvenlik, askeri güvenlik, çevre güvenliği, toplumsal güvenlik, uluslararası güvenlik gibi farklı konuların da bu hususla ilişkili olduğunu vurgular.¹ Askeri güvenlik konuları öncelikle iç ve dış olarak ortaya çıkmaktadır. Uygulamada, askeri güvenlik iç ve dış askeri tehdite karşı devletlerin kendilerini koruma etrafında şekillenir. Devletler veya hükümetler göçmenler ve rakip ideolojiler gibi askeri olmayanlara karşı gerekli savunma için askeri gücü kullanabilirler. Her ne kadar politik ve askeri sektörler kavramsal olarak farklı olsa da, güç ve rızanın kısmi değişebilirliği onları birbirine bağlar. Devletin iç yapısının ve toplumsal yaşamın güvenliğini, dışa doğru pozisyonu ise uluslararası yani diğer üyelerle güvenlik ilişkisini oluşturur. Askeri güvenliğin gündemini öncelikli olarak devletlerin kendilerini güç kullanma konusunda donatma biçimleri ve bu konudaki davranışlarının başkaları tarafından nasıl yorumlandığı ve yanıtlandığı belirler.²

Güney Kafkasya'nın Asya kıtası'nda sahip olduğu jeopolitik konumu, özellikle Sovyetler Birliği çöktükten sonra daha da önem kazanmıştır. Tarihi arka planda halkların ve medeniyetlerin Kuzey'den Güney'e, Doğu'dan Batı'ya göç ettiği bir güzergah olmuştur. Yine tarihe baktığımız zaman Orta çağlarda ve yakın dönemde büyük imparatorlukların, Güney Kafkasya jeopolitiğini ele geçirmek için birbirleriyle mücadele ettiğini görülmektedir.³ Güney Kafkasya'nın jeopolitiğine gelince, Kuzeyde Büyük Kafkas dağları, Doğu'da Hazar denizi, Batı'da Karadeniz ve Anadolu, Güney'de ise İran platosu yer almaktadır. Genel olarak Güney Kafkasya, Kuzey-Güney, Doğu-Batı yollarının, Hazar denizi enerji kaynaklarının geçiş güzergahıdır. Bu gibi

¹ Barry Buzan, Ole Weaver, Jaap de Wilde, *Security A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers, 1998, 3-8.

² Buzan, *Security A New Framework for Analysis*, 50-52.

³ Hetem Cabbarlı, "Güney Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları: Dağlık Karabağ Örneğinde" *Karadeniz Araştırmaları*, sy. 53 (2017): 53.

sebeplerden dolayı mezkur bölge büyük devletlerin ve bölge devletlerinin mücadelesi ettiği, önemli bir jeopolitiği içermektedir.

1980'li yılların sonuna doğru, bölgede Karabağ, Güney Osetya ve Abhazya etnik çatışmaları kendini göstermeye başlamış ve çatışmalar bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanır kazanmaz savaşa dönüşmüştür. Güney Kafkasya da istikrarsızlık, kendisiyle güvenlik probleminide ortaya çıkarmıştır. Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra uluslararası sistemin iki kutuplu yapısı değişerek, yerini daha karmaşık ve “kırılgan” olan bir yapıya bırakmıştır. Birçok devlet bundan etkilenmiştir. Bu değişimden en çok etkilenen eski Sovyet Cumhuriyetleri olmuştur. Bağımsızlığını kazanan bölge devletleri Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'dır.⁴ Sovyetlerin dağılması aynı zaman da bölgede güç boşluğunu yaratmış ve istikrarsız bir bölgeye dönüştürmüştür.

Güney Kafkasya'nın jeopolitik ve jeostratejik konumu, Türkiye açısından ülkenin ulusal bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğü, savunma politikası ve çıkarlarını korunması adına çok önemlidir.⁵ Bölgede başta Rusya olmak üzere, ABD ve Avrupa Birliği kendi çıkarları doğrultusunda güvenlik sistemi kurmaya başlamışlardır. Sovyetler'den sonra Rusya oluşturduğu Bağımsız Devletler Topluluğu ve Kollektif Güvenlik Antlaşması Teşkilatı gibi oluşumlar ile Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan üzerinde etki kurmaya çalışmıştır. Ermenistan, Rusya'nın yanında sorgusuz sualsiz yer almıştır. Gürcistan ve Azerbaycan, Rusya'nın etkisini dengelemek için NATO gibi alternatif Batı güvenlik oluşumlarına yakınlaşmıştır. Ancak sonradan Ermenistan'da NATO ile ilişki kurmuş olup⁶ bu gelişmeler bölge güçlerinin bölgeyle ilgili politikalarında etkiler yaratmıştır.

2-Azerbaycan'nın Askeri Güvenlik Politikaları

Azerbaycan ve Ermenistan arasında Dağlık Karabağ çatışması bir savaşa dönüşme riskini barındırmaktadır. Sık sık yaşanan çatışmalar ve birçok uluslararası gözlemcinin çözülmeyen Dağlık Karabağ sorununun bir sıcak savaşa dönüşme

⁴Esme Özdaşlı, “İsrail'in Yeni Çevre Stratejisinde Güney Kafkasya” *Bilig*, sy. 82 (2017): 175-200, 176.

⁵Mustafa Öztürk, *Kafkasya'nın Tarihi Coğrafyası ve Stratejik Önemi*, Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 2003, 282.

⁶ Ali Hasanov, *Güney Kafkasya'nın Askeri-Jeostratejik Durumu ve Azerbaycan'ın Güvenlik Politikası*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı 2012, 55.

ihtimalinin yüksek olduğu uyarısında bulunmaktalar.⁷ Azerbaycan'da yürürlükte olan Askeri Doktrin 8 Haziran 2010'da kabul edilmiştir. NATO temsilcileri bu doktrini genel olarak kapsamlı ve çok önemli olarak değerlendirmişlerdir. Doktrin Azerbaycan devletinin askeri güvenliği ve askeri güvenliğine yönelik tehditler, savunma politikası, askeri güvenliğinin stratejik temelleri, Silahlı Kuvvetlerin vazifeleri ve askeri yapılanma konularını detaylı olarak ele alan 75 maddelik bir belgedir. Aynı zamanda Doktrin Azerbaycan Ulusal Güvenlik Konsepti'nin parçası olduğunun altı çizilmiştir. Doktrin askeri ve siyasi olarak hayata geçirilmesi, koordine edilmesi hükümete bırakılmıştır. Konuyla ilgili lazım geldiğinde müzakereye sivil toplum kuruluşlarında fikirleri alınmaktadır. Demokratik hukuk devletinin gelişimi, sosyal ve ekonomik istikrarın korunması, komşularla iyi ilişkiler, uluslararası ilişkilerin karşılıklı çıkarlara dayalı, bölgesel güvenliğin önemi ve dünya barışı gibi konularda yer almıştır. Bu kapsam da, demokratik hukuk devletinin gelişimi, sosyo-ekonomik istikrarın korunmasının, uluslararası ilişkilerin karşılıklı çıkarlara dayalı, iyi komşuluk ilişkileri, ortak ve kapsamlı güvenlik sisteminin oluşturulması yoluyla, bölgesel tehditlerden arınmak ve dünya barışının güçlendirilmesinin gerekliliği yer almıştır. Uluslararası hukuktan doğan haklar ile Azerbaycan'ın Ermenistan tarafından işgal edilmiş topraklarının kurtarılması gerekliliği defalarca belirtilmiştir.⁸ Güvenlik, bölgedeki savaş tehditleri, askeri saldırganlık, Ermenistan'ın Azerbaycan'a karşı askeri saldırısı, neden olduğu zorluklar ve Azerbaycan'ın silahlı kuvvetlerinin karşı karşıya kaldığı sorunlar gibi konular da kapsar. Doktrin ayrıca gelecekteki askeri stratejileri, uluslararası askeri işbirliğinin ve Azerbaycan'ın imzaladığı askeri anlaşmaların da ana hatlarını çiziyor. Askeri doktrin, yabancı askeri üslerin Azerbaycan topraklarına yerleştirilmesine ilişkin istisnalara işaret ediyor. Azerbaycan'ın ortaklaşa yaptığı uluslararası anlaşmalar dışında, ülke topraklarında yabancı askeri varlığa izin vermiyor. Bununla birlikte, duruma bağlı olarak, Bakü, gelecekte yabancı üsleri yerleştirmeye izin verme hakkını da doğal olarak saklı tutmaktadır.⁹ Azerbaycan ve İsrail arasında 26 Şubat 2012'de askeri alanda imzalanan 1.6 milyar dolarlık anlaşma, askeri güvenlik alanında atılmış önemli bir adımdır. Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali, Azerbaycan'ı silahlanmaya ve her an savaşa hazır olması gerektiği yönünde önlemler almaya itmiştir.

⁷ Oktay F. Tanrısever, "11 Eylül Sonrası Dönemde Kafkasya'da Bölgesel Güvenlik: Eski Çatışmalar ve Yeni Açılımlar", *USAK*, c. 6, sy.11 (2011): 10.

⁸ Zaur Şiriyev, "Azerbaycan'ın Askeri Doktrini ve Dış Politika Yansımaları", *USAK*, (2010): 133-136.

⁹ "Azerbaycan Askeri Doktrini Onayladı", <https://www.azernews.az/nation/21250.html> (07.03.2019).

Bölgede Rusya'nın Ermenistan'a askeri alanda desteği, Azerbaycan'ın savunma bütçesini artırmaya mecbur etmiştir. Bu rakam 2014 yılında 4 milyar dolara yükselmiştir.¹⁰ Azerbaycan'ın 2017 askeri harcamaları toplam bütçenin %17,4'nü oluşturmuştur.¹¹ Azerbaycan Nahcivan'da Birleşik Ordu Grubu (Özel Kuvvetler) olarak bilinen yeni bir birim yarattı. Ayrıca, Smerch füze sistemleri, Kasırga T-300 ve Sakarya T-122 de dahil olmakla beraber, bir sıra füze ve topçu silahlarını da yerleştirdi. Ayrıca burada her yıl Türkiye ile ortak askeri tatbikatlar yapılıyor. Halen yaklaşık 20 bin askeri personel, zırhlı personel taşıyıcılar, uçaklar, hava savunma sistemleri ve topçu sistemleri olmak üzere Nahcivan'da (toplamda yaklaşık 67 bin asker) görev yapmaktadır. Bu birikimdeki kilit rollerden biri de Türk yardımlarıydı. Ankara, 1921 Kars Antlaşması uyarınca Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında alınan karar doğrultusunda, Nahcivan'ın güvenliğini sağlama yükümlülükleri çerçevesinde hareket etmektedir.¹² Azerbaycan'ın askeri politikalarında son yıllarda yaşanan ikili anlaşmalar güvenlik açısından önem arz etmektedir. Ermenistan'ın Rusya ve İran'la yakınlaşması, Azerbaycan'ı kardeş ülke Türkiye ve İsrail ile bir güvenlik dengesi kurmaya itmiş ve Türkiye de bu bağlamda her daim Azerbaycan'ın yanında yer alacağını beyan etmiştir.

Egemen bir Devlet olarak Azerbaycan Cumhuriyeti, mevcut güvenlik ortamındaki tehditlerin ele alınmasını ve ortadan kaldırılmasını, iç ve dış politika araçlarını kullanarak ülkenin ulusal çıkarlarının gerçekleştirilmesini amaçlayan bir Ulusal Güvenlik Politikası formüle eder ve uygular¹³ şeklinde yaklaşımlarını ortaya koyarak bölge politikasını net olarak belirginleştirmiştir.

3-Ermenistan'ın Askeri Güvenlik Politikaları

Güney Kafkasya'daki en büyük etnik problem Ermenistan ve Ermeniler etrafında gelişmektedir. Ayrıca Rusya'nın Ermenistan'a destek vermesi sorunu daha da karmaşık hale getirmektedir. Esasen modern Ermenistan devleti Osmanlı ve Orta Asya arasındaki bağlantıyı koparmak için ve Müslüman dünyasını kontrol altında tutmak için

¹⁰Özdaşlı, "İsrail'in Yeni Çevre Stratejisinde Güney Kafkasya", 183.

¹¹Cabbarlı, "Güney Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları: Dağlık Karabağ Örneğinde", 60.

¹²Zaur Şiriyev, "Azerbaycan Nahçıvan'da silah mı arttırıyor?", 17 Ağustos 2017, <https://russian.eurasianet.org/node/64661> (08.03.2018).

¹³"Azerbaijan Military Doctrine", <https://www.globalsecurity.org/military/world/azerbaijan/doctrine.htm> (07.03.2019).

Rusya tarafından kurulan bir “proje devleti” olarak nitelendirilebilir.¹⁴ Bu proje kapsamında günümüzdeki Ermenistan ve Dağlık Karabağ’a¹⁵ dolayısıyla başlangıçtan beri Türkiye ve Azerbaycan Ermenistan’ın güvenliği için “tehdit” olarak görülmekteydi ve doğal olarak kendi güvenlik stratejisi de ağırlıklı olarak Türkiye ve Azerbaycan’a karşı oluşturulmaktadır. Rusya ise Avrasya ve Müslüman dünyası üzerindeki kendi etkisini sürdürmek için ve Batı’nın etkisinin eski Sovyet ülkelerine yayılmasını engellemek için Ermenistan’ı kullanmakta ve Dağlık Karabağ’ın işgalinde Rusya büyük rol oynamaktadır.

Ermenistan’ın Azerbaycan ve Türkiye karşıtı tutumu devam ederken Ermenistan ülke üzerindeki Rusya’nın etkisini azaltmak için Batı ülkeleriyle de ilişkileri güçlendirmektedir. Özellikle 2018 yılında Nikol Paşinyan iktidara geldikten sonra bu süreç daha hızlandırılmıştır. Amerika ve Avrupa ülkeleri Ermeni Meselesi ve Türk-Ermeni ilişkilerinde aynı dini benimseyen Ermenistan’a yakın durarak genellikle Ermenilerin tezini desteklerken resmi olarak Azerbaycan’ın toprak bütünlüğünü savunmaktadır. Böylece Ermenistan Karabağ’ı kendi sınırlarına dâhil etmek istediğinden dolayı uluslararası politikada özellikle Batı ülkelere kendisini haklı gösterme gayretleri gütmektedir. Son yıllarda Ermenistan, Batı ile askeri güvenlik bağlarını önemli ölçüde derinleştirerek birçok gözlemciyi bu anlamda etkilemeye çalışmıştır.

Ermenistan 1994’de NATO ile işbirliğine başlamış ve 2004’ten bu yana Kosova’da barışı koruma operasyonlarına da NATO ülkeleriyle birlikte katılmıştır. Şu an bile ABD’de KFOR (Çok Uluslu Savaş Grubu’na) kapsamında 35 kişilik Ermeni personelinden oluşan hafif piyade takımı görev yapmaktadır. Ermenistan 2010’da ISAF’a yaptığı asker katkısı, şu an üç katına çıkarmıştır. Ocak 2015’de ISAF görevinin sona ermesinden sonra, NATO liderliğindeki Resolut Support Mission (RSM)’a aktif destek vermiş olup; NATO da Ermenistan’ı Rusya’ya karşı kendi bloğuna almak istemekte ve bu bağlamda Ermenistan’ın batı tarzlı demokrasiyi benimsemesine ve siyasal reformların yapılmasına yönelik yardımı artırmaktadır. Bunun dışında NATO

¹⁴ Hasan Oktay, “Türkiye’nin Doğuya Açılan Kapısı Kafkasya’ya Stratejik Bakış”, *Yeni Türkiye*, sy.56, (2014): 439.

¹⁵ Her iki bölge Azerbaycan Türklerinin kadim toprakları olan eski İrevan Hanlığı ve Karabağ hanlıklarının topraklarındadır.

Ermenistan'ın savunma ve güvenlik alanlarına da maddi desteği vererek Ermenistan üzerindeki kendi nüfuzunu artırmaya çalışmaktadır.¹⁶

Artur Bagdasaryan'ın, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü Genel Sekreteri Nikolay Bordyuja ile yaptığı görüşme sonrasında, Ermenistan'da bulunan iki askeri üssün, Gümrü askeri üssü ve başkent Erivan'daki Erebuni hava üssünün modernize edileceğini açıklaması, Kremlin'in uzun yıllar buradan çıkmayı düşünmediğinin bir göstergesi¹⁷ olarak ön plana çıkmaktadır. Aslında Ermenistan Azerbaycan toprağı olan Karabağ'ı işgal ettikten sonra, kendi güvenlik politikalarını hayata geçirmekte Rusya ve alternatif olarak da diasporanın desteğininide alarak ABD, Fransa gibi devletlerden büyük destek almaktadır.

Bu bağlamda bir üst düzey Ermeni yetkili Ermenistan'ın askeri güvenlik politikalarını şöyle ifade etmektedir: “Askeri Güvenlik Sisteminde reform yapma hedefi, daha esnek ve sivil denetimin olduğu, demokratik ilkelere uygun modern Askeri Güvenlik Sistemi, Savunma Planlama ve Yönetimi, Cumhuriyet'in etkin askeri güvenliğini sağlayabilmek, Ermenistan ve ulusal güvenliğin temel değerlerini korumak, Ermenistan Cumhuriyeti'nin uluslararası taahhütleridir.”¹⁸

Ermenistan Azerbaycan'a karşı güvenlik oluşumlarında yer alarak, ordusunu modernleştirmeye ve silahlanmaya başlamıştır. 2007-2009 yıllarında Ermenistan genel bütçesine göre, silahlanma üzere dünyada sekizinci, 2013'te ise üçüncü yerde olmuştur. Ermenistan sürekli olarak askeri bütçesini artırmaktadır. 2001'de 65,2002'de 75 milyon dolar olan askeri bütçesi 2014'te 472 milyon dolar olmuştur.¹⁹ Ermenistan'ın askeri bütçesi konusunda dünyadaki Ermeni diasporaları ve Rusya büyük katkı sağlamaktadır. Bu tür yardımlar Ermenistan'ın askeri konular için büyük miktarda para harcamasına imkân sağlamaktadır. Fakat bunun karşılığı olarak Rusya Ermenistan içindeki demiryolları, su, elektrik, telefon hatları, internet ve petrol-doğalgaz hatları gibi altyapıları ele geçirmekte ve bu durum Ermenistan'ın Rusya'dan ayrılıp Batı'ya

¹⁶<http://www.nato.mfa.am/en/issues/> (05.03.2019)

¹⁷ Nilgün Atıcı Köktaş, “Saakaşvili Dönemi Gürcistan: İç ve Dış Politika Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sy. 2, (2015): 95-110.

¹⁸https://www.files.ethz.ch/isn/155588/Armenia%20Military%20Doctrine%202007_eng.pdf (08.03.2019).

¹⁹Cabbarlı, “Güney Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları: Dağlık Karabağ Örneğinde”, 59.

yakınlaşmasını engellemektedir.²⁰ Yani Ermenistan Türkiye ve Azerbaycan'a karşı politikaları yürütürken Rusya tarafından desteklenirken kendi kalbi ve damarları Rusya'nın eline geçmiş durumda ve Ermenistan'ın bağımsız güvenlik politikalarını yürütmesini son derece zorlaştırmaktadır.

Gürcistan'ın Askeri Güvenlik Politikaları

Sovyetler Sonrası Gürcistan'da dış destekli ayrılıkçı hareketler ülkede silahlı çatışmalara yol açmıştır. Ayrılıkçı hareketler genel olarak en büyük desteği Rusya'dan görüyordu. Abhazya ve Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin Gürcistan'dan ayrılma talepleri merkezi hükümet tarafından kabul edilmedi. Bu talepler Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne büyük tehdit oluşturmaktaydı. Bu yüzden de Rusya karşısında tehdit algılayan Gürcistan, Batı'ya yöneldi. Gürcistan'ın en başlıca önceliği toprak bütünlüğünü ve askeri güvenliğini sağlamak idi.

Gürcistan 11 Eylül sonrasında ABD'nin bölgesel politikalarını ve terörizmle mücadelesini büyük gayretle destekledi. Buna örnek olarak Gürcistan'ın, 2003 Irak savaşı esnasında Irak'a asker göndererek ABD'nin yanında yer almasıdır. Bundan önce de Gürcistan 2002 yılında NATO üyeliği için resmi başvuru yapmıştı.²¹ Rusya'nın sık sık Gürcistan'ın iç meseleleri olan Abhazya ve Güney Osetya konuları üzerinden Gürcistan'a yaptığı baskı, tehdit algılamasına neden oldu. Böylece Rusya karşısında güvenliğini sağlamak adına Batı ile bütünleşme isteğinin temelinde Gürcistan'ın, güvenlik politikaları yatmaktadır. NATO üyeliği ve Avrupa Birliği ile entegrasyon stratejik hedeflerdir. Gürcistan'ın askeri güvenlik politikası genel olarak 2003 yılındaki "Gül Devrimi"nin akabinde değişmeye başladı. 2004'te silahlı kuvvetlerin reformu, ordunun demokratikleştirilmesi yönünde, Rusya'ya karşı sert tutumu benimseyen İrakli Okruaşvili Milli Savunma Bakanı olarak atanmıştır.²²

"Gürcistan'ın NATO'ya katılmak isteği Gürcistan Parlamentosu tarafında doğrulandı. Bu aynı zamanda Gürcistan vatandaşlarının da isteğiydi. Avrupa-Atlantik bölgesinin tam bir üyesi olarak, güvenliğini ancak bu kolektif savunma sisteminde ve

²⁰ Yoko Hirose, "KyoukentoFuannoChoutaikokuRoshia: Kyu-Soren ShokokukaramitaHikaritoKage" [Rusya; Diktatörlük ve İstikrarsızlık arasındaki Süper Güç: Eski Sovyet Ülkelerinin Perspektiflerinden Işık ve Gölge]. Tokyo: Kobun-Sha, 2008, 67.

²¹ Selim Dursun, "İç Tehditler ve Dış Politika: Gürcistan Dış Politikası Örneği (1991-2003)", sy.46, *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, c.3, sy. 2, (2017): 24-49.

²² Stephen Jones, *Georgia: A Political History Since Independence*, London: I. B. Tauris, 2013, 166-167.

oluşumunda yer alarak sağlayabilir. Avrupa, Gürcistan Parlamentosu'nun NATO üyeliği ve Avrupa Birliği üyeliği taleplerinesıcak bakmaktadır. Artık Batı'yla askeri güvenlik ve diğer alanlarda bütünleşme, Gürcistan'ın vazgeçilmez, en önemli dış politikasıdır.²³

Savunma ve Güvenlik Ortaklığını Derinleştirmeye Yönelik Bir Mutabakat Muhtırası ABD ile Gürcistan hükümetleri arasında 6 Temmuz 2016 tarihinde imzalandı. Belge, Silahlı Kuvvetlerin hazırlanmasını içermektedir. Savunma ve Güvenlik Ortaklığı ise bu anlamda 2016-2019 yıllarını kapsamaktadır.²⁴ 5 Nisan 2018'de dış ve iç tehditlere ilişkin güvenlik hizmeti raporlarında; Gürcistan Devlet Güvenlik Servisi (SSG), ülkenin ulusal güvenliğine yönelik tehditlere odaklanan, hizmet önceliklerini ve karşı önlemlerini ana hatlarını belirten 2017 yılı raporunu yayınladı. Devlet Güvenlik Teşkilatı Başkanı Vakhtang Gomelauri tarafından sunulan raporda, Gürcistan'ın işgal edilmiş Abhazya, Güney Osetya bölgelerinde yabancıların gizli faaliyetleri, yolsuzluk, gücün kötüye kullanılması, kitle imha silahlarının malzemeleri ve yayılması da dahil olmak üzere, Gürcistan'a yönelik çeşitli tehditlerin listesini açıklamıştır. Birinci tehdit Rus askeri kuvvetlerinin varlığı sadece Gürcistan için değil, aynı zamanda Güney Kafkasya bölgesinin güvenliğine için tehdit oluşturmaktadır diye belirtmiştir. Gürcistan Devlet Güvenlik Servisi, Gürcistan'daki dış istihbarat servislerinin faaliyetlerini yani “ülkenin siyasi, sosyal, askeri ve ekonomik süreçlerini etkilemek amacıyla“ devlet kurumlarına ve güvenlik kurumlarına sürekli sızmaya çalıştıklarına da dikkat çekmektedir. Devlet Güvenlik Servisi'ne göre, yabancı istihbarat servisleri “Gürcü toplumunda batı karşıtı duyguları yaymak; Gürcistan güvenilir imajını uluslararası arenada baltalamak; halk arasında güvensizlik, belirsizlik, umutsuzluk ve nihilizm inşa etmek; toplumu parçalamak, kutuplaştırmak için etnik ve dini gerekçeleri kullanarak ”Gürcistan'ı istikrarsızlığa sürüklemek istemektedirler. Bunları yapmak için “propaganda içerikli medya kampanyaları, dezenformasyon, siber saldırılar, siyasi gruplar, kamu kuruluşlarını ve hibrit savaş taktiklerini” kullanmaktalar.²⁵

Bu bağlamda yine konuyla ilgili olarak Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye Savunma Bakanları, Zakir Hasanov, Levan Izoria ve Nurettin Canikli, altıncı savunma bakanları

²³ Giorgi Tsereteli (Gürcistan Parlamentosu Başkan Vekili) “Gürcistan Parlamentosunun NATO'ya Katılma İsteği Bildirisi”, 13 Eylül 2002 (4 Mart 2019).

²⁴ “Savunma ve Güvenlik İşbirliği”, <http://georgiaembassyusa.org/military-cooperation/> (09.03.2019).

²⁵ <http://old.civil.ge/eng/article.php?id=31009> (09.03.2019).

toplantısını Giresun'da yapmış ve Gürcistan Savunma Bakanı Levan İzoria, "İşbirliğimiz giderek artıyor ve güvenlik alanına da yoğunlaşma ihtiyacını artırıyor" demiş ve ortak askeri tatbikatların önemine vurgu yapmıştır.²⁶

4-Gürcistan'ın Askeri Rezerv Sistemi

Bir yıl çalışmadan sonra Gürcistan parlamentosu yeni askeri rezerv sistemini onayladı. Savunma Bakanlığı tarafından hazırlanan ilgili yasa tasarısı 1 Haziran 2018'de yürürlüğe girdi. Yasaya göre, yeni askeri rezerv sisteminde: aktif rezerv ve seferberlik yer aldı. Birinci olarak Aktif rezerv kendin de üç alt başlığa ayrılıyor: silahlı kuvvetler, bölgesel ve özel rezervler ile ilgili olarak²⁷:

- Silahlı kuvvetler rezervi, eski askerler, kolluk kuvvetleri ve gerektiğinde yedeklerinde dahil edilmesinden oluşacaktır.
- Bölgesel rezervi Ulusal Muhafızlar altında oluşturulacak ve silahlı kuvvetleri kendi bölgesel birimlerince desteklenecektir.
- Uzmanlık rezervi yüksek vasıflı profesyonellerden oluşacak ve silahlı kuvvetlerin belli görevlerine yardımcı olacaktır. Ve aktif rezervler gönüllü olacak, işe alımlar (18-65 yaş arası) beş yıllık ücretli sözleşmeler kapsamında gerçekleştirileceği kaydedilmiştir. Askeri rütbe ve hizmet esasında aylık maaşları ödenecekti; - biçiminde kararlar alınmıştır. Böylece Gürcistan, Karadeniz bölgesinin güvenliğine ve bölgesel devletler arasında güven oluşturmada aktif olmuştur.

²⁶<http://old.civil.ge/eng/article.php?id=30996> (09.03.2019).

²⁷<http://old.civil.ge/eng/article.php?id=30856> (09.03.2019).

Sonuç

Askeri güvenlik genel olarak devletlerin kendi ülke topraklarının güvenliğini sağlaması adına ülke içinden ve ülke dışından gelecek her türlü tehditlere ve saldırılara karşı oluşturduğu askeri önlemlere önlemlerin bütünü o devletin askeri güvenlik politikalarını oluşturmaktadır. Sovyetlerden sonra bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan kendi iç ve dış güvenliğini sağlamak adına askeri güvenlik politikalarını oluşturmuşlardır. Tabi ki bu ülkelerin yaşadıkları iç çatışmalar ve savaşlar güvensizlik sorununu doğurmuştur. Bu doğrultuda askeri güvenlik politikalarını şekillendirmişlerdir. Zaman zaman bu ülkeler Rusya'yı dengelemek ve kendi askeri güvenliklerini sağlamak için ABD'nin başını çektiği NATO gibi batı güvenlik şemsiyeleriyle ortak işbirliği yapmışlardır. Gürcistan tamamen Rusya'nın tehditlerinden kurtulmak için NATO'ya üyelik başvurusun da bulunmuştur. Azerbaycan bölgede Ermenistan-Rusya-İran ittifakını dengelemek için kardeş ülke Türkiye ve güvenlik alanında stratejik ortak olarak gördüğü İsrail ile askeri güvenlik ittifakı kurarak dengelemeye çalışmıştır. Ermenistan ve de facto Dağlık Karabağ Rusya'nın Müslüman dünyasına karşı stratejisi bağlamında oluşturulmuş proje devletleri olduğundan dolayı Türkiye ve Azerbaycan bölgedeki Ermeniler için baştan tehdit olarak görülmekteydi. Rusya Avrasya ve Müslüman dünyası üzerindeki kendi etkisini sürdürmek için ve Batı'ya karşı engellemek için Ermenistan'ı kullanmakta ve Ermenistan'ın Dağlık Karabağ işgaline destek vermektedir. Ermenistan da Türkiye ve Azerbaycan'a karşı kendi stratejisini yürütmek için Rusya'nın desteğinden yararlanmaktadır. Diğer yandan, Batı bloğu Kafkasya'da Rusya'ya karşı durmak için Ermenistan'a destekleri artırmakta ve Ermenistan üzerindeki Rus nüfuzunu kırmaya çalışmaktadır. Ermenistan da özellikle 2018 yılında Nikol Paşinyan iktidara geldikten sonra Türkiye ve Azerbaycan'a karşı tavır koymaya devam ederken Batı ile ilişkileri güçlendirmekte ve bu süreçte Rusya ile anlaşmazlık yaşamaya başlamıştır. Sovyetler Sonrası Gürcistan'da dış destekli ayrılıkçı hareketler ülkede silahlı çatışmalara yol açtı. Ayrılıkçı hareketler genel olarak en büyük desteği Rusya'dan görüyordu. Abhazya ve Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin Gürcistan'dan ayrılma talepleri merkezi hükmet tarafından kabul edilmedi. Bu talepler Gürcistan'ın toprak bütünlüğüne büyük tehdit oluşturmaktaydı. Bu yüzden de Rusya

karşısında tehdit algılayan Gürcistan, Batı'ya yöneldi. Askeri güvenlik politikalarını NATO'ya üye olmak isteği doğrultusunda oluşturmaya başladı. Gürcistan'ın en başlıca önceliği topraksal bütünlüğünü ve askeri güvenliğini sağlamak idi. Güney Kafkasya ve Hazar havzasının güvenliği Azerbaycan'ın uluslararası, bölgesel ve ulusal güvenlik politikalarının en başlıcasıdır. Ermeniler Karabağ üzerindeki kendi hakimiyetini sürdürmek için silahlanırken Ermenistan tarafından işgal edilmiş olan topraklarının kurtarılması ve Güney Kafkasya'da kalıcı bir barışın inşa edilmesi Azerbaycan'ın askeri güvenlik politikalarını oluşturmaktadır. Ayrıca bölgede Ermenistan-Rusya-İran ittifakını dengelemek için Azerbaycan-Türkiye-İsrail askeri güvenlik işbirliği ittifakı kurmuştur. Bu süreçte Ermenistan askeri konularda Rusya tarafından desteklenirken Ermenistan tamamen Rusya'ya bağımlı hale gelmiş ve bu durum Ermenistan'ın bağımsız güvenlik politikalarını yürütmesini engellemektedir. Sonuç olarak Dağlık Karabağ'ın Ermenistan tarafından işgali gibi Güney Kafkasya'da yaşanan savaşlar ve aralarındaki sorunlardan doğan tehdit algılamasının yarattığı güvensizlik, bölge ülkelerini silahlanma yarışına itmiş ve hızlı bir şekilde askeri güvenliklerini yapılandırmaya çalışmışlardır. Denge unsuru olarak Batı güvenlik oluşumlarında yer almaya çalışmışlar ve ikili askeri işbirliğine giderek Rusya tehdidini bertaraf etmeye çaba göstermişlerdir. .

Kaynaklar

BUZAN, B., WEAVER, O. ve WILDE J., *Security A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers, 1998.

CABBARLI, H., “Güney Kafkasya’nın Jeopolitiği ve Güvenlik Sorunları: Dağlık Karabağ Örneğinde” *Karadeniz Araştırmaları*, (2017): 51-69.

DURŞUN, S., “İç Tehditler ve Dış Politika: Gürcistan Dış Politikası Örneği (1991-2003)”, *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 3, sy. 2, (2017): 24-49.

HASANOV, A., “Güney Kafkasya’nın Askeri-Jeostratejik Durumu ve Azerbaycan’ın Güvenlik Politikası”, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı, 2012.

HIROSE, Y., *Kyoukento Fuanno Choutaikoku Roshia: Kyu-Soren Shokokukaramita Hikarito Kage* [Rusya; Diktatörlük ve İstikrarsızlık arasındaki Süper Güç: Eski Sovyet Ülkelerinin Perspektiflerinden Işık ve Gölge], Tokyo: Kobun-Sha, 2008.

JONES, S., *Georgia: A Political History Since Independence* London: I. B. Tauris, 2013.

KÖKTAŞ, N. A., “Saakaşvili Dönemi Gürcistan: İç ve Dış Politika Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sy.2, (2015): 95-110.

OKTAY, H., “Türkiye’nin Doğuya Açılan Kapısı Kafkasya’ya Stratejik Bakış”, *Yeni Türkiye*, sy.56, (2014): 435-444.

ÖZDAŞLI, E., “İsrail’in Yeni Çevre Stratejisinde Güney Kafkasya”, *Bilig*, sy. 82, (2017): 175-200.

ÖZTÜRK, M., *Kafkasya’nın Tarihi Coğrafyası ve Stratejik Önemi*, Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 2003.

ŞİRİYEYEV, Z., “Azerbaycan Nahçıvan’da silah mı arttırıyor?”, 17 Ağustos 2017, <https://russian.eurasianet.org/node/64661> (08.03.2018).

ŞİRİYEYEV, Z., “Azerbaycan’ın Askeri Doktrinini ve Dış Politika Yansımaları”, *USAK*, (2010): 133-136.

TANRISEVER, O. F., “11 Eylül Sonrası Dönemde Kafkasya’da Bölgesel Güvenlik: Eski Çatışmalar ve Yeni Açılımlar”, *USAK*, c.6, sy.11 (2011): 1-17.

Tsereteli, Giorgi, (Gürcistan Parlamentosu Başkan Vekili) “Gürcistan Parlamentosunun NATO’ya Katılma İsteği Bildirisi”, 13 Eylül 2002 (04.03.2019).

“National Military Strategy” , Ministry of Defence of Georgia, Tbilisi 2014.

“Savunma ve Güvenlik İşbirliği”, <http://georgiaembassyusa.org/military-cooperation/> (09.03.2019).

“Azerbaijan Military Doctrine”,

<https://www.globalsecurity.org/military/world/azerbaijan/doctrine.htm> (07.03.2019).

“Azerbaycan Askeri Doktirini Onayladı”, <https://www.azernews.az/nation/21250.html> (07.03.2019).

https://www.files.ethz.ch/isn/155588/Armenia%20Military%20Doctrine%202007_eng.pdf (08.03.2019).

<http://old.civil.ge/eng/article.php?id=31009> (05.03.2019).

<http://old.civil.ge/eng/article.php?id=30996> (05.03.2019).

<http://old.civil.ge/eng/article.php?id=30856> (05.03.2019).

www.regional-studies.org (05.03.2019).

<http://www.nato.mfa.am/en/issues/> (05.03.2019).